

FINANCIRANJE ZAJEDNIČKIH POTREBA U DRUŠTVU U UVJETIMA INFLACIJE

U radu se analizira financiranje zajedničkih društvenih potreba, s posebnim akcentom u uvjetima inflacije. Autor si stavlja u zadatak osvjetljavanje specifičnih uvjeta u kojima se nalaze subjekti-davaoci usluga u slobodnoj razmjeni rada kada, uslijed inflatornog pritiska, uvjeti privredjivanja nisu normalni.

U radu je posebno istaknuto međusobno nerazumijevanje subjekata u financiranju zajedničkih potreba te različita shvaćanja istog problema. Iz toga povratno opet izvire mnogo pogrešnih zaključaka koje zajedničko stvaranje dohotka čini sve težim.

Na kraju dat je i moguć skroman prijedlog rješenja za poboljšanje sustava financiranja zajedničkih potreba u uvjetima inflacije.

1. UVOD

Kada govorimo o potrebama, svjesni smo da su one često puta rezultat odnosa između želja i mogućnosti. Veće želje i htijenja doprinose porastu prosječnih potreba, na što korigirajuće djeluju često puta manje fizičke ili neke druge mogućnosti.

Želje su, dakle, izraz optimizma, maksimalnih prohtjeva, utjelovljenje često nestvarnih zahtjeva. One su, međutim, tu da šire vidike, povećavaju našu težnju za boljim sutra, pokreću i dinamiziraju život.

Mogućnosti su često skromne, koji put nalaze se na sasvim suprotnoj strani od želja. One su omedjene limitirajućim faktorima od kojih, radi li se o materijalnim izdacima, na prvo mjesto stavljamo financijske mogućnosti.

Izraz objektivnih potreba nije uvijek rezultat sredine između mogućnosti i želja, Ako su objektivne potrebe bliže željama, znači da su nam mogućnosti daleko skromnije, To ima za posljedicu da se neki ciljevi neće ostvariti, da su naši planovi bili samo predviđanja, kao ljudi stoga bivamo nesretniji.

Približe li se objektivne potrebe mogućnostima, jaz više nije tako velik, zadovoljstvo postignutim pruža daljnje osnove za porast mogućnosti, a s time dolazi i do uskladjanja potreba i mogućnosti. U takvom slučaju ni problemi, koje valja riješiti, nisu tako veliki. Ali su zato takvi slučajevi dosta rijetki u praktičnom životu nekog društva.

Na bilo kom nivou svaka društvena zajednica ima neke potrebe koje mora zadovoljavati. Naš društveno-ekonomski i gospodarski trenutak u širem smislu riječi izražava slijedeće potrebe koje se na razini društva u cjelini ispoljavaju:

- opće potrebe,
- zajedničke potrebe,
- lične potrebe i
- investicijske potrebe.

Svaki od ovih vidova potrošnje u društvu ima svoje karakteristike. Između njih vladaju neki odnosi, neke proporcije.

Potrošnja u društvu mora se financirati. Tu je, dakle, taj limitirajući faktor koji određuje mogućnost, koji uvjetuje visinu potrošnje. Za svaku vrstu potrošnje vrijede posebna pravila, iako između njih moraju postojati medjuzavisnosti. Tako, na primjer, nije moguće proširivati opće društvene potrebe uz zaostajanje investicijske potrošnje, To bi veoma brzo dovelo i do pada svih vidova potrošnje, isto tako nije moguće govoriti o porastu zajedničke potrošnje, a da lična potrošnja stagnira, i obrnuto. S razvojem materijalnih snaga u društvu dolazi, istina, do nužnih korekcija u globalnoj razdobi novostvorene vrijednosti, a s time i do promjene odnosa u razdobi pojedinih vidova potrošnje. Pri takvim promjenama ukupan udio općih i zajedničkih potreba raste u razdobi novostvorene vrijednosti.

Posljedice takvih promjena očituju se u rastu općeg društvenog standarda u općem napretku društva, Povremeno takav pozitivan trend promjena razdobe novostvorene vrijednosti (u daljnjem

tekstu: dohodak) može biti zaustavljen, i to svjesno ili nesvjesno. U uvjetima značajne inflacije to se upravo događa uz pripomoć svjesnih mjera društva da žrtvu posebno treba podnijeti opća, zajednička i investicijska potrošnja. Dok kod opće i investicijske potrošnje raskorak između potreba i mogućnosti i njihovo sve veće sužavanje nema tako snažno udarno djelovanje (iako su problemi znatni), za neke zajedničke potrebe nastupa težak gospodarstveni trenutak. Tu se, naime, tako lako ne odričemo potreba, a mogućnosti za financiranje tih potreba sve su skromnije.

Na prvi pogled i ne bi tako trebalo biti. U uvjetima inflacije kao da bi sredstva za financiranje zajedničkih potreba trebala biti više, čak proporcionalno više negoli u normalnim uvjetima. Nije, međutim, tako.

Stoga će se u ovom radu pokušati pojasniti posljedice koje su ispoljene u nekim oblicima zajedničke potrošnje uslijed specifičnog načina financiranja tih potreba u uvjetima naše današnje inflacije. Zadatak je svjesno velik, no i pored toga pokušat će se dati prijedlog što bi valjalo učiniti da se sadašnji krnji sustav financiranja zajedničke potrošnje poboljša. Hendrik ovom radu jest izolirano promatranje zajedničke potrošnje, tretiranje samo tih problema, a u stvari valjalo bi promotriti potrošnju u cjelini u svim vidovima. Takav rad za ovu namjenu ne bi istakao probleme samo zajedničkih potreba, bio bi preopširan i nepregledan.

2. OSNOVNI PROBLEMI FINANCIRANJA ZAJEDNIČKIH DRUŠTVENIH POTREBA

U potrebe koje smo jednim imenom nazvali zajedničkim¹⁾ ulazi čitava lepeza rashoda koji su nužni za jedinstveno djelova-

1) Pojednostavljeno u užem smislu riječi pod zajedničkim potrebama u društvu podrazumijevamo izdatke za: zdravstveno osiguranje, dječju zaštitu, kulturu, fizičku kulturu, znanost i socijalnu zaštitu. K tome još idu i izdaci za obrazovanje, mirovinsko i invalidsko osiguranje te zapošljavanje, no ove dvije posljednje kategorije najčešće predstavljaju kategoriju klasične socijalne sigurnosti, pa se u pogledu limitiranja rasta tretiraju drugačije.

nje društvenog sistema. Neki od tih rashoda po svom osnovnom obilježju ni ne predstavljaju potrošnju, već su sastavni dio društvene reprodukcije, dakle proizvodnje (primjerice: obrazovanje). Kad bismo takvu potrošnju ili te djelatnosti isključili iz zajedničke potrošnje, nastali bi problemi druge vrste. Psihološki je teško to uraditi jer sve što nije direktno vezano uz proizvodnju kao rashod za udruženi rad "daleko je", a čim je daleko, kaže se to nije moje, već tamo nečije, dakle društveno. Zato će još dugo trebati da se nešto prelomi pa da prihvatimo zakonitosti koje bi trebale vrijediti.

Potrebe se u društvu zadovoljavaju. Lakše ili teže. Bolje ili gore. Svako zadovoljenje potrebe nosi neku korist, ali s druge strane znači i određeni rashod, određeno angažiranje sredstava koje je moglo negdje drugdje da se utroši. Potrebe, dakle, treba financirati.

Sistemom koji smo prihvatili zajedničke potrebe financiraju se:

- a) izdvajanjem dijela dohotka ekonomskih subjekata i
- b) doprinosom iz osobnog dohotka uposlenih radnika.

Principom slobodne razmjene rada treba da se financira program rada kojim se zadovoljavaju pojedine zajedničke potrebe. Uslijed niza slabosti i naslijeđene inertnosti zajedničke potrebe u društvu financiraju se zapravo na bazi stopa, postotnih udjela iz dohotka ili osobnih dohodaka. Na taj način financira se zapravo pretpostavljena potrošnja ili pretpostavljeni rad, nikako ne stvaran. Ovo odstupanje pretpostavljene potrošnje od stvarne može biti dvosmjerno, tj. moguće je da stvarna potrošnja bude i veća od pretpostavljene i, dakako, obrnuto. 2)

2) *Bilo bi smiono tvrditi, jer problem nije do kraja istražen, ali kod nekih vidova zajedničke potrošnje u posljednje vrijeme sve više stvarna potrošnja uvelike prelazi onu pretpostavljenu. Ovo prvenstveno zbog toga jer su mogućnosti smanjene, ali ne i mehanizam koji ih ostvaruje. Posljedice toga izražene su u neskladu između stvarnog rada i koristi, te nagradjivanja tako izvršenog rada koji je izvršen na bazi pretpostavljenih učinaka.*

Tu nastaje osnovni problem financiranja zajedničkih potreba u nas. Iz njega se regeneriraju ili nadovezuju drugi problemi, kao što je to potpuno krivo shvaćanje ekonomskih teškoća nosilaca i realizatora programa iz domene zajedničkih potreba.

U udruženom radu postoje mišljenja da se prije svega onome tko stvara dohodak sredstva automatizmom otudjuju, bez reda i mjere, da bi se namirili "otvoreni kazani", čak "rupe bez dna" u zadovoljavanju zajedničkih potreba.

I neracionalan mehanizam samoupravnih interesnih zajednica, preko kojih se u pravilu zajednička potrošnja i ostvaruje, doprinosi, ovaj put opravdano, stavu da je zajednička potrošnja i suviše velika, da ona zapravo predstavlja osnovno plodno tlo za zatvaranje ventila potrošnje.

Tek dubljim promatranjem ovih problema, promatranjem i "one druge strane" moguće je uočiti ekonomske zakonitosti koje, usprkos našim shvaćanjima i htijenjima, djeluju. Nerazumijevanjem ovih osnovnih problema u financiranju zajedničkih društvenih potreba činimo društvenu i materijalnu nepravdu prema nekim djelatnostima koje najčešće nazivamo "infrastrukturom". U tome nije, međutim, sve zlo; najveća je nedaća izražena u postuprom sve većem zaostajanju, stagnaciji, pa čak i nazadovanju privrede u cjelini. Izostaju, naime, koristi koje nastaju "trošenjem" zajedničkih potreba pa efekt prirasta dohotka privrede, uslijed njihovog smanjenja, poprima sve veću negativnu komponentu. 3)

3) *Primjer: Izdaci za neposrednu dječju zaštitu, s "troškovnog" stajališta, predstavljaju izdatak. Sve veći izdatak za takvu namjenu nije dobrodošao u smislu opterećenja dohotka organizacije udruženog rada. Stoga ona nastoji, kako joj je i cilj, stabilizacijski smanjiti sve vrste izdataka (prvenstveno i one "nepotrebne" koje su od nje i dalje) te jednostrano promatrati problem. Kako se ovdje ventili potrošnje, uz puru podršku društveno-političkih zajednica i organizacija, najlakše zatvaraju, to realni izdaci (podvlačim, realni, ne nominalni) bitno zaostaju. Zaostajanjem tih izdataka sasvim konkretno smanjuje se mogućnost, recimo, ulaganja u dječje vrtiće, financiranja neposredne dječje zaštite. Mlade majke više zbog djece izostaju s posla, a i kada rade, više su u mislima s djetom nego na poslu. Opada društveni rentabilitet rada. Ali opadanje realno stvorenog dohotka brže je od smanjenja izdataka za neposrednu dječju zaštitu. Dolazimo do negativne komponente dohotka uslijed štednje.*

I tada mi štednjom stvaramo društvu još veći negativni rezultat. Štedimo, očito, na krivom mjestu pa su posljedice suprotne od očekivanih. A najprije slayine štednje zatvaramo baš u zajedničkoj potrošnji jer su psihološki, sociološki pa, barem za sada, i sasvim ljudski otpori ovdje ponajmanji.

3. FORMIRANJE I TROŠENJE "ZAJEDNIČKOG DINARA" U UVJETIMA INFLACIJE

Već je davno bilo rečeno da je "daleko teže moći štedjeti nego li trošiti". Ali daleko najteže je znati štedjeti. Štedjeti znači i sužavati nešto, ali opet samo toliko da od toga bude korist, a ne još veća šteta.

U nas se u posljednje vrijeme sve više nameće teza da samo onaj rad koji čisto neposredno stvara dohotak najviše i vrijedi. Ta je teza sasvim kratkog daha jer uopće nije odgovoreno na pitanje tko sve i kako omogućuje stvaranje dohotka.⁴⁾ A historijski je dokazano da privredni sistem, koji takvu tezu prihvaća i s njom počinje da živi, mora biti spreman prihvatiti i stagnaciju u vlastitom razvoju, pa čak i nazadovanje.

Financiranje zajedničkih potreba u društvu u uvjetima inflacije poprima drugačije dimenzije. Automatizmom primjene dogovorenih stopa na odredjenu osnovicu nominalno se izdvajaju daleko veća sredstva od dogovorenih; najviše zbog toga jer osnovica raste preko granice, dakle raste dohodak, odnosno osobni dohoci. Takvim načinom umjetno se stvaraju tzv. viškovi u sa moupavnim interesnim zajednicama. Ti viškovi samo su transformirani izraz nominalnog viška vrijednosti koji bi realno trebao biti upotrijebljen za financiranje zajedničkih potreba, ali to ne može biti slučaj jer bi tada realno zajednička potrošnja pratila rast i inflatornih kretanja i rast društvenog proizvoda. I to bi bilo normalno, ali u nenormalnim ekonomskim uvjetima to nije tako.

Taj tzv. "višak", koji ustvari to i nije, oduziman je i uskraćivan na različite načine. I veoma rijetko je kome palo na pamet da baš tim činom destabilizacijski djelujemo, ali na

⁴⁾ Mogli bismo po tome postaviti pitanje isključivih zaslugā Neila Armstronga za dolazak prvog čovjeka na mjesec.

dugi rok, što je nesumnjivo strašnije od kratkoročnog utjecaja. Štoviše, svaki napad, svaka akcija, svaki glas, koji je čak i bez ikakvih argumenata napadao "sižovske viškove", bio je kao dobrodošao kao melem za stabilizacijska htijenja. Tu je očito došlo do izražaja potpuno neshvaćanje suštine trošenja i pogrešne štednje. Jaz između stvarnih potreba u zajedničkoj potrošnji i visine limitirajućih sredstava od 1979. godine na ovamo biva sve veći i veći. On je tim više izražen što razlika između proklamiranih i Rezolucijom 5) utvrđenih mjera i stvarnog ponašanja biva veća. 6) Kod tog raskoraka ne bi bilo, ne bi se pojavljivali ni posebni aspekti financiranja u uvjetima inflacije. Svi subjekti tada bi više-manje jednakomjerno podnosili teret inflacije i stabilizacije. Sada zajednička potrošnja trpi značajnije.

Sve bi još bilo na neki način razumljivo kad se istovremeno ne bi pojavljivale sasvim čudne teze kako je u uvjetima inflacije zajedničkoj potrošnji dobro, kako netko u njoj čak uživa.

Takve teze javno i širokoglasno masovnim medijem stvaraju klimu otpora, čak revolta u udruženom radu. U krajnjem slučaju sve li smo se na to da onaj tko silom prilika možda najviše doprinosi stabilizacijskim kretanjima izložen je i najvećim udarcima, izložen je permanentno javnoj kritici. 7)

5) *Rezolucija o politici društveno-ekonomskog razvoja u SR Hrvatskoj, Narodne novine, broj 56/1981.*

6) *U tom kontekstu, prema visini programiranog rasta cijena u 1982. godini (15%+5%), utvrđen je i mogući rast (nominalni) zajedničke potrošnje u SR Hrvatskoj, što iznosi 18%. Kad bi se takav planirani rast cijena i ostvario, i nominalni porast izdataka za zajedničku potrošnju bio bi tolerantan. No iskustvo nam govori, kao i prethodni tekući podaci, da je takav rast cijena bio i ostaje samo priča za malu djecu. Kod enormnog rasta cijena sada se zajednička potrošnja financira iz programiranih skučenih izvora (u ovom slučaju 18%), a njezini izdaci (troškovi) nominalno intenzivno rastu. Pad dohotka u tim djelatnostima mora uslijediti radi intenzivnog rasta tzv. utrošenih sredstava (materijalnih troškova) koji su nastali isključivim djelovanjem porasta cijena kod drugih (vidi numerički primjer u tekstu).*

7) *Svaka objektivna kritika je dobrodošla. Ona treba da ispravi greške kojih ima i u zajedničkoj potrošnji. Teško je samo reći da li više ili manje negoli drugdje.*

Zbog potpunog razumijevanja položaja zajedničke potrošnje u istovremenim uvjetima inflacije i stabilizacije poslužiti ćemo se jednim konkretnim i praktičnim primjerom.

OOUR "Q" iz područja zdravstva ostvario je u dvije promatrane godine, uz gotovo istu naturalnu količinu učinaka, sljedeći financijski rezultat:

Komparativni pregled rasta ukupnog prihoda i dohotka *)

Element	1980.g	1981.g.	Postotak rasta ili pada
1. Ukupan prihod	531,467.000	654,236.000	+ 23,1
2. Utrošena sredstva	346,908.000	506,832.500	+ 46,1
3. Dohodak	184,559.000	147,403.500	- 20,1

*) Broj bolnoopskrbnih dana, broj pregleda i sl. sveden na uvjetnu veličinu pokazuje porast od 1,1% ukupne količine učinaka u 1981. prema 1980.godini.

Odmah je vidljivo da je ukupan prihod nominalno veći za preko 23% u 1981. prema ostvarenom prihodu godinu dana ranije. Iako dijelom izdaci za zdravstvo nisu ograničeni, limitiranjem rasta zajedničkih potreba porast prihoda iz tzv. slobodne razmjene rada veći je za svega 19,7% (malim dijelom to je posljedica i minimalnog fizičkog porasta količine učinaka, ali od svega 1,1%). Ostali prihodi rastu znatno brže (po stopi od gotovo 37%), što prosječno ipak čini već navedeni porast ukupnog prihoda od 23,1%.

Istovremeno utrošena sredstva porasla su u promatranoj godini za 46%. Ovome komentar gotovo i nije potreban (spomenimo ipak da su samo troškovi prehrane pacijenata porasli za 50,7%).

Čak i uz pretpostavku da porast troškova preko 40% (što uzimamo kao granični postotak rasta cijena u 1981.godini) do ostvarenih 46,1% predstavlja nesavjesno gospodarenje, ne možemo se oteti dojmu da se ovdje dešavaju zaista čudne stvari. S jedne strane postoji čvrsto ograničen rast cijena usluga do jednog niskog postotnog nivoa (18% ili 19%), što bitno umanjuje ukupan prihod. S druge strane, ostali subjekti formiranjem svojih cijena proizvoda i usluga, makar samo do visine postotka

inflacije (cca 40%) ili čak i više, enormno podižu prosječni rast troškova zdravstvene ustanove.

Posljedice sporijeg rasta ukupnog prihoda i brzog porasta utrošenih sredstava izražene su relativnim i apsolutnim padom ostvarenog dohotka preko 20% prema godini dana ranije. Pad dohotka ide isključivo na teret ustanove koja se u uvjetima inflacije financira na ovakav način, kroz tzv. slobodnu razmjenu rada ali u našim uvjetima. Sabor SR Hrvatske, na svom zasjedanju u prosincu 1981. godine, odbacuje amandman kojim se traži da se ostvareni gubici zdravstvenih ustanova barem priznaju u osnovicu za obračun djelatnosti za narednu godinu. Kako život ide dalje, ali sada u još težim uvjetima, a pod djelovanjem zakonitosti koje ne ovise o našim htijenjima i osjećajima, situacija je još teža.

Razumljivo je da je promatrani OOUR "Q", makar u ovom pojednostavljenom primjeru, završio poslovnu godinu s gubitkom kao, uostalom, i mnoge druge djelatnosti iz područja zajedničke potrošnje. Uslijed tako silovitog pada dohotka nije moguće govoriti o formiranju fondova. Kako se čisti dohodak u takvim ustanovama ipak pretežno dijeli na osobne dohotke, moguće je samo zamisliti "radost" uklapanja visine obračunatih i već isplaćenih akontacija osobnih dohodaka u okviru raspoloživog čistog dohotka. U konsternaciji takvog raspoloženja radnih ljudi, koji obavljaju djelatnost od općeg društvenog interesa, i dalje gotovo svakodnevno stižu "informacije" kako je, uslijed djelovanja inflacije, zajedničkoj potrošnji dobro.

4. RAZLIKE IZMEDJU SUŽAVANJA OPĆIH I ZAJEDNIČKIH POTREBA

Visina nacionalnog dohotka predodređuje i moguću visinu izdataka za opće i zajedničke potrebe. Smanjuje li se nacionalni dohodak apsolutno ili pak samo relativno zaostaje, ekonomski bi bilo logično očekivati da će izdaci za opće i zajedničke potrebe u društvu opadati još bržim trendom.

Kod opće potrošnje ovaj pad izdataka nema toliku socijalnu sadržinu jer ti izdaci nisu toliko osjetljivi. Relativno zaostajanje tih izdataka za veliku većinu stanovništva nije čak ni primjetljivo. Stanovništvo gotovo ni u čemu nije prikraćeno, barem ne na prvi pogled. Zaostajanje ili pad opće potrošnje ima

svojih težih posljedica tek u duljem vremenskom razdoblju. Naime, svi dijelovi društva trebalo bi da se na odredjenom stupnju razvoja jednakomjerno razvijaju. Tumorast razvoj jednog dijela na račun drugih guši te dijelove pa tako tada i sužene opće potrebe postaju uzrokom narušavanja ravnoteže u sistemu.

Sužavanje izdataka za zajedničke potrebe mnogo se brže osjeti, posljedice su više socijalno i ljudski izražene. To je i razumljivo iz slijedećih razloga:

- Izdaci za financiranje zajedničkih potreba mahom u strukturi predstavljaju prerasporedjeni dohodak koji se gotovo isključivo troši za osobnu i zajedničku potrošnju radnih ljudi u dijelu tzv. neprivrede (zdravstvo, prosvjeta, kultura i sl). U tim djelatnostima ostvaruje se društveno koristan rad koji na dulje vrijeme pripomaže intenzivnijem razvoju osnovnih djelatnosti u društvu. Ako jednom dostignuti standard u tim djelatnostima neprivrede bude drastičnije smanjen, u lančanoj spirali to će povratno još više smanjiti efekte privredjivanja u osnovnoj djelatnosti.⁸⁾ U težnji za smanjenjem svih izdataka ponekad štedimo na pogrešnom mjestu, i umjesto ušteda stvaramo zapravo realne pretpostavke za buduće daljnje zaostajanje, ili čak pad nacionalnog dohotka. U toj i takvoj fazi upravo sredinom 1982. godine nalazi se i jugoslavenska nacionalna ekonomija. Mjerama Antiinflacijskog programa čak na prvo i ključno mjesto postavlja se zahtjev da se opća i zajednička potrošnja u Jugoslaviji smanje u društvenom proizvodu sa sadašnjih 35% na svega 30% u slijedećoj ili slijedećim godinama.

Gdje god je to moguće, izdatke treba smanjiti. Frontalni neselektivni pristup smanjenju zajedničkih potreba može imati, čak štoviše imat će, ozbiljne posljedice po privredu zbog većim dijelom opisanih razloga. Pored toga narušit će se do kraja kriteriji vrednovanja rada u neprivredi, pa će to komparativno prema

8) Relativno, ili čak apsolutno, smanjenje izdataka za zdravstvo (prema ranije navedenom primjeru) smanjuje količinu i kvalitetu zdravstvenih usluga s posljedicom manje zdravih i spremnih radnika. Zaostajanje izdataka za obrazovanje i nauku brzo se nepovoljno vraća još većim padom proizvodnje, produktivnosti i sl.

privrednim djelatnostima stvarati polarizacijsku klimu i radjati socijalnim konfliktima u neprivrednim djelatnostima financiranim izdacima u području zajedničkih potreba.

5. MOGUĆE MJERE I PONAŠANJA U TROŠENJU ZAJEDNIČKIH POTREBA

Inflacija uvijek razara privredno tkivo. Osnovnim jedinkama privredjivanja, osnovnim organizacijama udruženog rada u takvim uvjetima u pravilu se narušavaju uvjeti gospodarenja, naravno na gore. U takvim trenucima svatko brine svoju brigu, živi se na kratak dah, pa svaki izdatak za nešto što je dalje od vlastitih briga, što odmah ne daje vidljive efekte, predstavlja breme koje možda i nije toliko teško, ali se čini sve većim i težim. Postaje pravi bauk. Ali postaje i ventil kroz koji, napadom i tražnjom da se ti izdaci smanje, sami sebi činimo vjerojatnim da je netko drugi kriv što je nama teško. I budemo li tada tog nekog drugog sveli u realne okvire potrošnje, samim tim kao da će nama biti lakše. Zato je i normalno bilo za očekivati da će prve mjere Antiinflacijskog programa Jugoslavije udariti po općoj i zajedničkoj potrošnji. Kao da nas tu ekonomska historija nije dovoljno poučila da takve mjere mogu biti i veoma štetne. Razumijemo da u općoj i zajedničkoj potrošnji ima mjesta štednji i racionalnosti, da treba i može da se troši samo ono što je stvoreno.

Kao jedna od mogućih mjera u razumnom trošenju zajedničkih potreba jesu već toliko poznati i spominjani programi rada s dokazivim efektima koji se ostvaruju njihovom realizacijom. Čini se zaista deplasiranim nekom stopom ograničavati zajedničku potrošnju. Samim djelovanjem ekonomskih zakonitosti, ali i ekonomske svijesti radnih ljudi, mora se uspostaviti ravnoteža u formiranju i trošenju tih izdataka, i to s optimalnim efektima. Godišnji i srednjoročni programi rada kod zajedničkih potreba predstavljaju čvrste dogovorene veličine ako su, naravno, ozbiljno radjeni i pokrivaju obostran interes subjekata kod slobodne razmjene rada.

Bilo je u nas, pa i sad postoji, mnogo prigovora zbog čega se primjenom stopa na promjenljivu, u uvjetima inflacije stalno rastuću, osnovicu (dohodak, osobni dohoci) formiraju sredstva zajedničke potrošnje. A opseg i kvaliteta programa rada dogo-

voren je kao jedinstvena veličina i tako je valoriziran. Porastom osnovice, uz primjenu iste stope, uslijed utjecaja inflacije umjetno se povećava iznos sredstava za financiranje programa rada. Spremni smo, i to učestalo činimo, takvu pojavu nazvati otudjenjem viška vrijednosti od udruženog rada. Sredstva za zadovoljenje zajedničkih potreba, međutim, bila su gotovo uvijek pojedinim mjerama ograničavana (u 1981. na 19% uz gotovo 40% rast cijena, u 1982. godini na 18% uz već sada procijenjeni porast od gotovo 30%) i bez obzira na visinu izdvojenih sredstava nisu bila upotrijebljena za zajedničku potrošnju preko granice limita nego za neke druge namjene. Istovremeno, uslijed inflatornog djelovanja, ozbiljno je poremećena mogućnost ostvarenja programa rada. Udar je za subjekte - davaoce usluga u slobodnoj razmjeni rada dvostruk jer se, kao prvo, prihodi umjetno ograničavaju, a istovremeno subjekt nije ničim zaštićen od punog inflatornog djelovanja na vlastite rashode.

U tim škarama međusobnog djelovanja ograničenih prihoda i inflatornih rashoda javlja se još i intenzivan povik udruženog rada da ga netko u domeni zajedničkih potreba maltene potkrada otudjujući mu prevelikim stopama prevelik dio teško stečenog dohotka. Djelovanje ovih triju činitelja stvara teške uvjete života i rada mnogim subjektima u području zajedničkih potreba.

U želji da se sve ove negativnosti izbjegnu zaista bi trebalo konačno ostvariti proklamiranu želju da se ukinu stope kojima se "oporezuje" dohodak ili osobni dohodi kod formiranja sredstava za zajedničke potrebe. Umjesto stopa trebalo bi utvrditi egzaktnu vrijednost programa rada po dogovorenim kriterijima. U uvjetima inflacije, međutim, valjalo bi, uslijed ekonomskih zavisnosti, dogovorenu vrijednost programa rada korigirati (na više ili na niže) za postotak porasta ili pada inflacije prema stopi inflacije koja je bila planirana, ili s kojom se računalo.

Samo tako i samo na taj način bit ćemo pošteniji prema svim dijelovima društva. Po sadašnjem načinu, uz ograničenje zajedničkih potreba na 18% rasta prema ostvarenju protekle godine, inflacija može biti i 15% ili pak i 45%, za društvo u financiranju zajedničkih potreba, kao da je to svejedno. Za sub-

jekta, koji pruža uslugu u području zajedničkih potreba, to je pak uvijek najsudbonosnije pitanje,

L I T E R A T U R A

1. Dr B. Jelčić: *Financijska teorija i politika*, Fakultet za vanjsku trgovinu, Zagreb, 1975.
2. R. Musgrave: *Teorija javnih financija*, Naučna knjiga, Beograd, 1973.
3. *Zakon o udruženom radu*, Službeni list SFRJ, broj 54/1976.
4. *Rezolucija o politici društveno-ekonomskog razvoja u SR Hrvatskoj u 1982. godini*, Narodne novine, broj 56/1981.

Priljeno: 1982-06-29

Kezele B. Financing Collective Needs in Society under Inflationary Conditions

S U M M A R Y

Financing collective needs has always been a problem and, under inflationary conditions, this problem is further aggravated. This paper seeks, therefore, to clarify the difficulties that some collective needs face when financed under inflationary conditions.

The paper highlights the fundamental problems of financing collective social needs and points to latent divergencies existing among the participants in the mutual exchange of labour. Special attention is accorded to the phenomenon of economy measures being implemented in the wrong place, which, in the final consequence, produces the opposite effects.

The problem of the so-called "surpluses in the system of self-managed communities of interest", which has come to be a bone of contention in the free exchange of labour, is also discussed. There is a difference between general and collective needs in society. A reduction in the funds for financing these needs does not have the same effect on the living standard of the working people.

A partial proposal as to how to ensure adequate funding of collective social needs in the face of adverse inflationary pressures is given at the end.